
***Siódma Operacja Dezinformacyjna:
„demokratyzacja” w Czechosłowacji,
1968 r.***

Interpretacja Zachodu

Jak podawano w komunistycznej i zachodniej prasie, przywódcy partii komunistycznej w Czechosłowacji wprowadzili w ciągu roku pewne reformy gospodarcze i polityczne. W dziedzinie ekonomii większą niezależność uzyskali dyrektorzy fabryk, przywrócono częściowo zasady myślenia wolnorynkowego i nastawienie na osiąganie zysku. Nowe sensacyjne wydarzenia zaszły na arenie politycznej. Źródła komunistyczne ujawniały, że toczyła się zażarta walka w przywódczych kręgach Partii, pomiędzy „konserwatystami”, czyli stalinowcami, pod przywództwem Sekretarza Generalnego [Partii], prezydenta Novotnego, a „liberałami”, inaczej „postępowcami”, którym przewodził sekretarz *Słowackiej Partii Komunistycznej*, Dubczek. W styczniu 1968 roku liberałowie wygrali i Dubczek zastąpił Novotnego na stanowisku przywódcy państwa.

Nowe władze ujawniły społeczeństwu pewne przestępstwa, popełnione przez poprzednie kierownictwo Partii, potępiły kult jednostki, praktykowany przez poprzednich przywódców, przypuszczalnie zredukowały, do pewnego stopnia, rolę służb bez-

pieczeństwa i poszerzyły polityczne prawa ludności. Cenzura została zniesiona, intelektualiści uzyskali więcej swobody, polepszyły się możliwości podróży zagranicznych a nawet dyskutowano o prawdopodobieństwie zezwolenia na utworzenie partii niekomunistycznych.

Związek Sowiecki, zaalarmowany przez te wydarzenia, potępił je jako kontrrewolucyjne. W sierpniu wojska Układu Warszawskiego dokonały agresji na terytorium Czechosłowacji, nie natrafiając na opór armii czechosłowackiej. Sytuacja polityczna została odwrócona, Dubczek i inni liberalowie zostali zastąpieni przez sowieckich pupilków.

Zachodni dziennikarze, uczeni i urzędnicy, opierając swoje opinie i interpretacje głównie na komunistycznych źródłach, w których przedstawiano sprawozdania z tych wydarzeń, przyjęli do wiadomości kryzys czechosłowacki jako próbę spontanicznej, pokojowej i demokratycznej rewolucji. Przyjęli za rzeczywistą walkę o władzę między postępowcami a konserwatystami. Reformy Dubczeka zaakceptowali jako nowoczesne i demokratyczne wydanie „socjalizmu z ludzką twarzą”. Oburzenie na okupację Czechosłowacji przerodziło się w sympatię do Dubczeka, jego rządów i jego nowego rodzaju socjalizmu.

Cztery dodatkowe czynniki złożyły się na to, że Zachód przyjął za dobrą monetę liberalizację rządów czechosłowackich. *Po pierwsze* liberalizacja ta nastąpiła w kraju, który miał mocne tradycje demokratyczne przed komunistycznym zamachem stanu z lutego 1948 i liberalizacja wydawała się być ożywieniem tych tradycji. *Po drugie* wiele wskazywało na to, że przywódcy czechosłowaccy postąpili dalej, niż wszyscy inni przywódcy komunistyczni, w swoim krytykowaniu Związku Sowieckiego, w gotowości zezwolenia na działalność partii niekomunistycznych, oraz w swym potępieniu zbrodni, dokonanych przez byłych sowieckich i czechosłowackich urzędników aparatu bezpieczeństwa

przeciw niekomunistycznym mężom stanu, takim jak Jan Masaryk, były minister spraw zagranicznych. *Po trzecie* na rząd Dubczeka była wywierana krańcowa presja, zarówno przez sowiecką prasę, jak i ostentacyjne ruchy wojsk Układu Warszawskiego na granicy polsko-czechosłowackiej. *Po czwarte* istniała wyraźna analogia między wydarzeniami w 1968 roku w Czechosłowacji i tymi na Węgrzech w roku 1956.¹

Według zachodniej interpretacji wydarzeń, obalenie rządów Novotnego przez postępowców zostało dokonane dzięki sprzymierzeniu się kilku liberalnie nastawionych ekonomistów i dysydenckich intelektualistów z paroma postępowymi przywódcami komunistycznymi, takimi jak Dubczek. Alians ten, jakkolwiek słaby, dokonał z sukcesem, i to bez jednego wystrzału, przeprowadzenia demokratycznej rewolucji przeciw totalitarnemu reżimowi, cieszącemu się poparciem sił zbrojnych i służb bezpieczeństwa.

Błędy Zachodu

Głównym błędem większości zachodnich oszacowań Czechosłowacji w roku 1968 było rozważanie wydarzeń tego roku w oddzieleniu od niedawnej przeszłości. Niestety, przyjęto przestarzałą metodologię interpretowania wydarzeń, i nie doceniono zmian, jakie zaszły w stosunkach wewnątrz Bloku, a przede wszystkim wprowadzenia przez świat komunistyczny, między rokiem 1957 a 1960, wspólnej, perspektywicznej i dalekosiężnej polityki. Zbyt duże zaufanie pokładano w komunistycznych źródłach informacji, a nie brano pod uwagę systematycznego rozpowszechniania dezinformacji poprzez wszelkie źródła, będące pod komunistyczną kontrolą, od komunistycznej prasy, radia, przez urzędników komunistycznych, z intelektualistami włącznie.

Reinterpretacja czechosłowackiej „demokratyzacji”

„Nowa metodologia” dyktuje inną i przeciwną interpretację czechosłowackiej „demokratyzacji”. Postrzega ją nie jako spontaniczny rozwój wypadków, ale jako planowany, kontrolowany manewr i próbę, wprawdzie podobnego spontanicznemu rozwojowi wydarzeń, lecz wszystko miało odbywać się w ramach planowego scenariusza dalekosiężnej polityki. Argumentem przeważającym na korzyść tego poglądu jest to, że czechosłowacka „demokratyzacja” była dokładnie wpasowana i najlepiej odpowiadała potrzebom strategii komunistycznej dla Europy Zachodniej. Drugim argumentem jest fakt, że podczas burzy 1968 roku Czechosłowacja pozostawała niezmiennie aktywnym członkiem RWPG i Układu Warszawskiego.

Przywódcy partyjni Czechosłowacji, czechosłowackie służby bezpieczeństwa i wywiadowcze oraz reżim jako całość, aktywnie uczestniczyli w formułowaniu, adaptacji i wdrażaniu dalekosiężnej polityki Bloku w okresie od roku 1958 do 1960. Novotny stale odbywał konsultacje z przywódcami sowieckimi, zwłaszcza z Chruszczowem; w tym okresie Novotny i jego koledzy – przede wszystkim Hendrych, urzędnik partyjny odpowiedzialny za ideologię i pracę z intelektualistami – odgrywali kluczową rolę przy projektowaniu polityki Bloku w zakresie dotyczącym Czechosłowacji. Delegacja partii czechosłowackiej pod przewodnictwem Novotnego brała udział w kongresie 81 partii w Moskwie w listopadzie 1960 r., na którym zaaprobowano dalekosiężną politykę Bloku oraz strategię dla międzynarodowego ruchu komunistycznego.

Są wskazania, że do roku 1960 została opracowana, przynajmniej w zarysie, specjalna rola strategiczna dla Czechosłowacji, oraz że natychmiast potem rozpoczęto przygotowania, by ten manewr taktyczny wdrożyć w życie. W maju 1961 Dubczek złożył wizytę w Związku Sowieckim i został przyjęty przez Susło-

wa.² W czerwcu i lipcu delegacja czechosłowackiej partii robotniczej pod przewodnictwem Lenarta udała się do Związku Sowieckiego, aby studiować pracę KPZR.³ W czerwcu 1962 Novotny przewodził innej delegacji partyjnej do ZSRR.⁴

W roku 1959 rozpoczęto koordynację między służbami bezpieczeństwa i wywiadów czechosłowackimi, sowieckimi i z innych państw Bloku, dotyczącą ich politycznej roli w procesie wdrażania dalekosiężnej polityki Bloku. Minister spraw wewnętrznych Barak i inni wysocy urzędnicy tego ministerstwa byli obecni w Moskwie, w tym samym roku, na konferencji poświęconej bezpieczeństwu Bloku komunistycznego i służbom wywiadu. Po tym fakcie czechosłowackie służby weszły w skład centrum koordynującego wywiad i sprawy bezpieczeństwa dla całego Bloku.

Od roku 1959 do 1968 Novotny i jego minister spraw wewnętrznych (do roku 1961 był nim Barak) aktywnie pracowali nad rozbiciem w kraju autentycznej opozycji politycznej i utworzeniem nowej, fałszywej i kontrolowanej opozycji w Czechosłowacji, w myśl strategicznej linii wytyczonej i stosowanej w Związku Sowieckim przez Szelepina.

Rozbicie prawdziwej opozycji osiągnano głównie poprzez rehabilitacje i amnestie. Rząd Novotnego przeprowadził amnestie w roku 1960, 1962, 1964 i 1965. Najszersza była amnestia w roku 1960, dzięki której uwolniono większość „*kryminalistów państwowych*”. Ostatnia amnestia, w roku 1968, była przeprowadzona przez rząd Dubczeka i stanowiła kontynuację polityki, przyjętej wcześniej przez Novotnego i Baraka.

Rola historyków i ekonomistów w „demokratyzacji”

W latach 1959 – 1968 dało się zauważyć ściśle zbliżenie stanowiska i działań przywódców czechosłowackich do przyjętej

przez Chruszczowa i Szelepina taktyki, odnośnie wykorzystywania pisarzy, ekonomistów, historyków i innych intelektualistów, oraz zrehabilitowanych członków Partii, jako aktywistów politycznych. Istnieją przesłanki dla tezy głoszącej, że w Czechosłowacji została utworzona fałszywa opozycja, i że walka między rzekomymi liberałami, a rzekomymi konserwatystami była zainscenizowana, w oparciu o wzorce, skonstruowane w Związku Sowieckim przez Chruszczowa i Szelepina.

W roku 1963 Komitet Centralny Czechosłowackiej Partii Komunistycznej powołał dwie komisje ekspertów. Pierwszą była komisja 36 historyków pod przewodnictwem Gustawa Husaka, ówczesnego wiceprezesa rady ministrów, druga składała się z grupy ekonomistów, pod przewodnictwem Oty Szika, który później został wicepremierem w rządzie Dubczeka. Komitet centralny udostępnił obu komisjom tajne archiwa Partii.

Rok 1963 jest znaczący w tym sensie, że było to w trzy lata po przyjęciu dalekosiężnej polityki przez Blok Komunistyczny, a pięć lat przed nastaniem tak zwanej „demokratyzacji”. Komisje zostały utworzone w czasach Novotnego; następnie Husak i Szik byli wybitnymi postaciami w okresie „demokratyzacji” i w czasach odwrótu od niej.

Gdy złoży się te wszystkie fakty razem, to nieodparcie nasuwa się wniosek, że komisje zostały utworzone przez Novotnego w ramach strategii dalekosiężnej polityki, aby przygotować grunt pod wydarzenia roku 1968.

Istnieje mocny faktor wskazujący na koordynację sowiecko-czechosłowacką w sprawie utworzenia, na sugestię Chruszczowa,⁵ komisji ekonomicznej przez Novotnego. Podobnie historycy sowieccy byli mobilizowani do wspierania dalekosiężnej polityki w Związku Sowieckim, w tym samym okresie, ale innymi sposobami. Tam akademik Chwostow odgrywał ważną rolę w tego rodzaju aktywności.

Role Baraka i Szika

Pozycja Baraka w rządzie, zdymisjonowanie go w lutym 1962, oraz jego rehabilitacja i ponowne pojawienie się w polityce w roku 1968, powinny być zinterpretowane w nowym znaczeniu.

Barak był ministrem spraw wewnętrznych w latach 1953 – 1961, oraz członkiem prezydium Partii od roku 1954 do lutego 1962. Jako minister spraw wewnętrznych odgrywał ważną rolę w formułowaniu dalekosiężnej polityki, oraz pozostawał w bliskich kontaktach z szefem KGB Szelepinem. *Dyrektor Instytutu KGB*, generał Kurenkow, po powrocie z delegacji KGB do Czechosłowacji, w której uczestniczył, niejednokrotnie zapewniał studentów i personel *Instytutu KGB w Moskwie* w roku 1959 i 1960, że KGB ma bliższe stosunki z czechosłowacką służbą bezpieczeństwa, niż ze służbami któregoś z innych krajów Bloku Sowieckiego.

Znaczące jest, że młodzi technokraci i planiści, którzy zostali członkami komisji ekonomicznej w r. 1963 i odgrywali kluczowe role we wprowadzaniu reform gospodarczych w 1968 roku, włącznie z Otą Szikiem, byli w bliskich powiązaniach z Barakiem w późnych latach pięćdziesiątych i wczesnych sześćdziesiątych.⁶ Uwzględniając z tego czasu związki Baraka z planowaniem dalekosiężnej polityki, oraz nową w tej strategii rolę służb bezpieczeństwa i wywiadu, jest prawdopodobne, że już wtedy ci młodzi technokraci byli przygotowywani do wypełnienia swojej roli we wprowadzaniu kontrolowanej „*demokratyzacji*”.

9 lutego 1962 r. w prasie czechosłowackiej ogłoszono, że Barak został aresztowany i skazany na 15 lat więzienia za sprzeniewierzenie funduszy publicznych. W maju 1968 został on uwolniony, z wyjaśnieniem, iż fundusze te wcale nie były sprzeniewierzone, lecz przeznaczone dla czechosłowackiej służby bezpieczeństwa. Barak sam sugerował, że przyczyną jego usunięcia były obawy Novotnego, iż stanie się ofiarą intryg politycznych ze stro-

ny młodych technokratów i planistów ekonomicznych z otoczenia Baraka.⁷

Zważywszy na zaangażowanie Baraka w konstruowanie dalekosiężnej polityki w latach od 1959 do 1961, jest bardzo prawdopodobne, że jego aresztowanie w lutym 1962 było fikcyjne i miało na celu zmylenie zachodnich obserwatorów, co do rzeczywistego charakteru jego związków z technokratami takimi jak Szik. Mogło też posłużyć do sfabrykowania, temu naczelnemu tajemnemu policjantowi, reputacji liberalnego reformatora i ofiary Novotnego, by bardziej przekonująco wytłumaczyć opinii publicznej ponowne pojawienie się Baraka za nowych rządów, w 1968 roku. W grę mogły wchodzić jeszcze inne powody i scenariusze zainscenizowanego aresztowania Baraka; w trakcie sporządzania raportu o ucieczce na Zachód autora tej książki w grudniu 1961, KGB mogła odkryć, że autor posiadał dużą wiedzę o ścisłych powiązaniach między szefami KGB i szefami czeskosłowackiej służby bezpieczeństwa za Baraka.

Istnieje wielkie prawdopodobieństwo, że zamiast odbywać wyrok w więzieniu w latach od 1962 do 1968, Barak był potajemnie wysłany do Moskwy, by reprezentować rząd Czechosłowacji w centrum koordynacyjnym wywiadów Bloku. Jego ponowne pojawienie się w Czechosłowacji w maju 1968 r. mogło oznaczać uaktywnienie zakulisowych działań koordynacyjnych do sterowania wypadkami tamtego roku. Jako kluczowa postać na etapie planowania tych wydarzeń, mógł on być niezbędny na miejscu podczas decydującej fazy realizacji i rozwoju tych planów.

Uwzględniając związki Szika z Barakiem i mianowanie go w 1963 r. jako głowy komisji ekonomicznej przy Komitecie Centralnym Partii, dowodzonej przez Novotnego, widać, że rola, którą odegrał przy wprowadzaniu reform gospodarczych oraz poparciu dla Dubczeka w 1968 r. i następnie jego udział w rządzie Dub-

czeka, powinny być rozumiane nie jako spontaniczna, osobista działalność lecz jako wypełnienie zadania partyjnego, przydzielonego mu w ramach dalekosiężnej polityki. Najpewniej nie był to przypadek, że mianowanie Szika w 1963 roku zbiegło się w czasie z aktywnością w Związku Sowieckim liberalnego ekonomisty, profesora Libermana. Szik faktycznie stał się znany jako „czechosłowacki Liberman”.

Rola pisarzy w „demokratyzacji”

Wiedza o roli Szika we wprowadzaniu reform w Czechosłowacji, wraz ze zrozumieniem w jaki sposób sowiecka partia wykorzystała Twardowskiego i Koczetowa, jako przywódców frakcji „liberalnych” i „konserwatywnych” wśród sowieckich pisarzy, pomaga w pojmowaniu roli, jaką odegrali pisarze czechosłowaccy w „demokratyzacji” 1968. Jako, że to Chruszczow doradził czechosłowackiej partii w 1963 r. utworzenie komisji ekonomicznej, nie jest wykluczone, że on lub Szelepin doradzili przywódcom partyjnym Czechosłowacji i jej służbom bezpieczeństwa, by posłużyli się swoimi pisarzami w kontrolowanej „liberalizacji” w taki sam sposób, w jaki oni w ZSRR wykorzystali Twardowskiego i Koczetowa.

Czechosłowaccy pisarze odegrali istotną rolę w rzekomym usunięciu Novotnego i zastąpieniu go przez Dubczeka. Na przykład, na kongresie pisarzy w maju-czerwcu 1967, słowacki „liberalny” pisarz Ludvik Vaculik, członek Komitetu Centralnego Partii, członek grupy *Literarni Listy*, oraz zaufana osoba Dubczeka, wygłosił kilka wykładów, postulujących więcej wolności twórczej. W apelu o „demokratyczny socjalizm” wzywał również do aktywnej walki przeciw „neostalinistom”. Pisarz słowacki Mnacko zaatakował Novotnego. Anton Liehm, jeden z fundatorów pisma *Literarni Noviny* wystąpił przeciwko cenzurze i policyjne-

mu despotyzmowi. Jeszcze inny pisarz odczytał na tym kongresie „tajny list” Solżenicyna przeciwko cenzurze.

Krytyka stalinizmu była przekonująca, ale Vaculik, Klima i Liehm, którzy w tej krytyce aktywnie uczestniczyli i nawoływali do demokratyzacji, wszyscy byli wówczas członkami Komitetu Centralnego Partii. Fakt ten wzbudza co najmniej przypuszczenie, że oni, podobnie jak Twardowski i Koczetow, wypełniali instrukcje Partii. Interesujące jest, że trzy miesiące później (we wrześniu 1967) ci trzej pisarze zostali usunięci z Partii „za rozprzestrzenianie antykomunistycznej propagandy na kongresie pisarzy”. Znając metody prowokacji i manipulacji, stosowane przez komunistyczne służby bezpieczeństwa, te usunięcia mogą być interpretowane jako celowe kroki, zmierzające do wykreowania wizerunku tych pisarzy jako niezależnych, spontanicznych krytyków reżimu, oraz autentycznych propagatorów demokratycznego socjalizmu. Zarazem te wydalenia z Partii mogły się przysłużyć do zamaskowania ich rzeczywistych zadań partyjnych.

Niektóre działania i przemówienia czechosłowackich pisarzy – na przykład przemówienia Vaculika – przypominały przemówienia i działania pisarzy węgierskich z roku 1956. Nasuwa się pytanie, czy ta aktywność i przemówienia pisarzy czechosłowackich były prawdziwie spontaniczne, czy może zostały wcześniej, w oparciu o wzorzec węgierski, opracowane przez Komitet Centralny Partii i jego wydział ideologiczny, w celu przygotowania gruntu dla wprowadzenia programu kontrolowanych reform, których głównym celem miało być wzmocnienie czechosłowackich rządów komunistycznych i służenie strategicznym celom Bloku Komunistycznego w Europie.

Warte odnotowania jest, że Vaculik w swoim przemówieniu, po potępieniu „*pierwszej stalinowskiej fazy*” czechosłowackiego reżimu komunistycznego, nawiązał do „*drugiej fazy*”, w której miałby być realizowany socjalizm demokratyczny. Można od-

czytać w tym ukrytą aluzję do polityki planowania. Równie dobrze mogło być i tak, że te przemówienia pisarzy zostały przygotowane przy ich współpracy z partyjną komisją historyczną, utworzoną w 1963 roku. Sam Vaculik ujawnił w marcu 1967 r. (na dwa miesiące przed kongresem pisarzy), że brał udział w obradach wydziału ideologicznego Komitetu Centralnego, w czasie których omawiano zagadnienia wolności w działalności twórczej.

Vaculik i inni pisarze opublikowali w tygodniku *Literarni Listy* z 27 czerwca 1968 r.⁸ odezwę, zatytułowaną „*Dwa Tysiące Słów*”. Stała się ona później *credo* partyjnych „postępowców” i była wykorzystywana przez Sowietów i innych „ortodoksyjnych” komunistów, do krytykowania postępowców jako kontrrewolucjonistów.

Niektóre oświadczenia, zawarte w tej odezwie ujawniają rodzaj faktycznej „demokratyzacji”, jaką autorzy mieli na myśli. Podczas gdy identyfikowali się jako partyjni „postępowcy”, równocześnie jednak nawoływali do popierania funkcjonariuszy partyjnych i organów bezpieczeństwa, oraz „respektowania traktatów Czechosłowacji o przyjaźni z jej sojusznikami” (to znaczy ze Związkiem Sowieckim i innymi państwami Układu Warszawskiego). Oto kilka cytatów:

„Na początek sprzeciwimy się opinii, jeśli taka pojawiłaby się, że demokratyczne odrodzenie może obejść się bez komunistów czy nawet przeciwko nim, to byłoby nie tylko niesprawiedliwe, ale i nierozsądne. (...)

Komuniści mają silnie ugruntowane organizacje, te organizacje są potrzebne do podtrzymywania postępowych tendencji. Mają doświadczonych funkcjonariuszy i mają także w rękach władzę wykonawczą. Mają przygotowany program działań, który został przedstawiony społeczeństwu. Jest to program, mający na celu naprawę największych niesprawiedliwości, i tylko oni posiadają taki konkretny program. (...)

Przywróćmy Front Narodowy z powrotem do życia. (...) Udzielajmy wsparcia urzędom bezpieczeństwa, gdy ścigają kryminalistów i pospolitych przestępców. Nie mamy zamiaru prowokować anarchii ani powszechnego stanu niepewności. (...) Oraz udzielamy naszym sojusznikom zapewnienia, że będziemy respektować nasze układy o przyjaźni, sojuszu i handlu”.

Te deklaracje uznania i poparcia dla funkcjonariuszy partyjnych, bezpieki i Układu Warszawskiego, widziane na tle oczywistego udziału partii i służb bezpieczeństwa we wprowadzeniu i kontrolowaniu procesu „demokratyzacji” są jasną i wyraźną oznaką sterowania pisarzami czechosłowackimi przez Partię.

„Walka” między „konserwatystami” Novotnego a „postępowcami” Dubczeka

Jeśli „liberalni” ekonomiści i pisarze byli dwiema pierwszymi siłami, stojącymi za procesem „demokratyzacji” roku 1968, to za trzecią siłę można uznać pozorowaną walkę w gronie przywództwa partii, pomiędzy „postępowcami” pod przewodnictwem Dubczeka, a „konserwatystami” dowodzonymi przez Novotnego; rezultatem tej „walki” było zwycięstwo „postępowców”.

Chociaż Novotny zaliczał się do pokolenia stalinowskiego i wychowywany był w cieniu wodzostwa Stalina i Gottwalda, czyli przywódców sowieckiej i czechosłowackiej partii komunistycznych, to stery partii czechosłowackiej mógł on przejąć dopiero po śmierci Stalina. Podobnie jak miało to miejsce w ZSRR za Chruszczowa, pod przywództwem Novotnego w partii czechosłowackiej, w latach 1956-60 odbyła się faktyczna destalinizacja, kiedy to zrehabilitowano wielu partyjnych więźniów politycznych. Ten argument pozwala zakwestionować zasadność zarzutów o neostalinizm, wystawianych przez „postępowców” prze-

ciwko Novotnemu. Atmosfera sztuczności wokół tych zarzutów wspiera tezę, iż zostały one spreparowane w ramach dalekosiężnej polityki i programu dezinformacji, w celu fałszywego przedstawienia przewrotu jako spontaniczne liberalne powstanie, podczas gdy w rzeczywistości miało miejsce celowe, zaplanowane i kontrolowane przejście władzy przez nowe pokolenie przywódców partyjnych.

Podobnie istnieją podstawy, aby stwierdzić, że Dubczek został wybrany i przygotowany do roli głównego przeciwnika Novotnego, co było obliczone na wykazywanie wewnętrznych różnic partyjnych, służących temu samemu celowi.

Podobnie jak Novotny, chociaż młodszy od niego wiekiem i rangą, był Dubczek produktem stalinowskiej maszyny partyjnej, z komunistycznym, wojennym rodowodem. Z pochodzenia Słowak, ze Związkiem Sowieckim, gdzie mieszkał w latach 1922 – 1938, łączyły go liczne i bliskie powiązania. W 1939 r. wstąpił do Komunistycznej Partii Czechosłowacji, w której stale awansował podczas ostatnich 14 lat życia Stalina. W roku śmierci Stalina, w 1953, Dubczek został sekretarzem partii w słowackim mieście.

Według Salomona, Dubczek kochał i szanował Związek Sowiecki.⁹ W latach 1955–1958 studiował w *Wyższej Szkole Partyjnej* w Moskwie, będącej przybudówką Komitetu Centralnego KPZR. Ta szkoła wybiera i szkoli przyszłych przywódców dla KPZR i innych partii komunistycznych. Dubczek wciąż przebywał tam w roku 1958, czyli w roku, w którym rozpoczęto opracowanie strategii dalekosiężnej polityki obozu komunistycznego. Równie dobrze mogło też być, że Komitet Centralny wybrał i przygotował Dubczeka na przywódcę „postępowców”, z uwagi na jego sowieckie wychowanie i studia w tej właśnie szkole kadr partyjnych.

Sekretarzem Komunistycznej Partii Słowacji i członkiem prezydium został Dubczek w 1963 r., w tym samym roku, w którym

Szik był mianowany na szefa komisji ekonomicznej, a Husak został szefem komisji historycznej. Można podejrzewać, dlaczego właśnie Dubczeka wybrano na to stanowisko w 1963 r.

Opowieść o „spokojnej rewolucji” zawiera wiele anomalii, które umacniają poważne wątpliwości co do jej spontanicznej natury. Oto kilka pytań, na które brakuje odpowiedzi:

- dlaczego „konserwatywna” większość w prezydium Partii głosowała na Dubczeka i dlaczego sam Novotny nie sprzeciwił się kandydaturze Dubczeka?
- dlaczego Komitet Centralny oraz machina partyjna, kontrolowane przez „konserwatywnych” zwolenników Novotnego, nie zapobiegli temu, że Novotnego zastąpił Dubczek?
- dlaczego ani „konserwatywni” przywódcy wojskowi i bezpieczeństwa, tacy jak minister obrony Lomsky, czy szef wojskowej służby bezpieczeństwa Mamula, ani przywódcy wojsk szybkiego reagowania i milicja z Pragi, którzy organizowali zamach stanu w 1948, nie podjęli żadnych akcji przeciwko Dubczekowi, jeśli istniało prawdziwe niebezpieczeństwo, że mógłby on zostać czechosłowackim Imre Nagy i zagrozić podstawom ich rządów?
- dlaczego Hendrych, „ultrakonserwatywny” zwolennik Novotnego, częsty gość w Moskwie, szef wydziału ideologicznego Partii, od 1958 kontroler intelektualistów w kraju – słowem, czechosłowacki odpowiednik Iljiczewa – sprzymierzył się z Dubczekiem na tajnej sesji Komitetu Centralnego w styczniu 1968, gdy mianowano Dubczeka na Sekretarza Generalnego?
- dlaczego wszyscy ci „konserwatyści” zaakceptowali Dubczeka bez oporu, podczas gdy w sytuacji spontanicznej rewolucji powinni byli walczyć do ostatniej kropli krwi?
- dlaczego Dubczek nie usunął kluczowych urzędników, takich jak Lomsky czy Mamula, od razu na początku, w marcu 1968?

- dlaczego nawet prasowi cenzorzy poparli „demokratyzację” i głosowali przeciwko cenzurze?
- dlaczego Novotny pozostał nietykalny po tym jak stracił władzę, jeśli był takim łajdakiem, jak mu to zarzucano?
- dlaczego polityka zagraniczna rządu Dubczeka pozostała niezmienniona i była kontynuowana według ortodoksyjnej partyjnej, konserwatywnej linii: anty-NATO, anty-USA i anty-Izrael?
- dlaczego „postępowi” przywódcy zezwolili na okupację kraju przez wojska Bloku?

Gdyby rządy Dubczeka były naprawdę demokratyczne, to w pierwszym rządzie usunięto by tych ortodoksyjnych urzędników partyjnych i funkcjonariuszy bezpieki, którzy byli odpowiedzialni za prześladowania w przeszłości. W rzeczywistości tylko trzysta osób z ministerstwa spraw wewnętrznych zostało zwolnionych lub zdegradowanych; to zaledwie kropla w morzu. Stara gwardia pozostała w ogóle nie wymieniona. „Konserwatywni” i „ortodoksyjni” urzędnicy, „nowi postępowcy”, kilkoro byłych ofiar prześladowań przez „konserwatystów”, wszyscy służyli razem w nowym rządzie „demokratycznego socjalizmu”.

W rzeczywistości, największą zmianą dokonaną w 1968 r. był powrót do wyższych szczebli rządowych niektórych zrehabilitowanych członków Partii, których rehabilitację wykorzystano teraz do stworzenia nowego wizerunku komunistycznych rządów. Wśród nich znaleźli się Husak, wicepremier (na wolność wyszedł w 1960), Smrkovsky, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego (uwolniony w 1955), oraz Pavel, minister spraw wewnętrznych (zwolniony w 1955). Ich powrót do polityki równie dobrze mógł być realizacją wykalkulowanej polityki rehabilitacji, przeprowadzanej zgodnie z sowiecką taktyką. W tym kontekście należy pamiętać, że zarówno Gomułka jak i Kadar, którzy doszli do

stanowisk przywódców partii, odpowiednio w Polsce i na Węgrzech, także byli zrehabilitowanymi członkami Partii.

Cechą charakterystyczną procesów rehabilitacji w Czechosłowacji było to, że dawni urzędnicy komunistyczni zostali w pełni zrehabilitowani, natomiast nie podlegali rehabilitacji niektórzy niekomunistyczni więźniowie polityczni. Ustawa ws. Rehabilitacji uchwalona w czerwcu 1968, uwzględniała wprawdzie ponowne rozpatrywanie indywidualnych przypadków ofiar terrorku, lecz nie anulowała bezprawnych, w stosunku do nich, decyzji sądowych, aby światła wolności nie ujrzał „*sprawiedliwie skazany autentyczny kontrrewolucyjny element*”.

Niewątpliwie najbardziej przekonującym dowodem na faktyczną ciągłość między starymi a nowymi rządami był fakt, że Gottwald, który odpowiadał za rządy terroru począwszy od roku 1948 – w czasie których uwięziono, według oficjalnych statystyk, 130 tysięcy osób – nie został potępiony jako zbrodniarz przez nowe rządy. Przeciwnie, Dubczek odznaczał wdowy i sieroty po zamordowanych urzędnikach komunistycznych Orderem Gottwalda, czyli tego, pod którego rządami ich mężowie i ojcowie zostali rozstrzelani. Dziwi jednak fakt, że rodziny ofiar przyjmowały te odznaczenia.¹⁰

Całkowicie kontrolowany charakter „demokratyzacji” w Czechosłowacji odsłania się wyraźnie przy porównywaniu z sytuacją na Węgrzech w 1956 roku. Rewolucja węgierska była ogólnonarodowym powstaniem, podczas gdy ono trwało, rozmontowano bolszewicki system, maszynę partyjną oraz służby bezpieczeństwa. Partyjni przywódcy państwa zostali zastąpieni przez przywódców niepartyjnych. Niektórzy partyjni przywódcy, tacy jak Imre Nagy, zerwali z Partią i sprzymierzyli się z narodem. W Czechosłowacji przeciwnie, „demokratyzacja” była przeprowadzana przez Partię, stąd więc mówiono, że była to „spokojna rewolucja”. Maszyna partyjna, armia i służby bezpieczeństwa, pozostały

w zasadzie nietknięte. Była to kontynuacja, a nie zasadnicze zerwanie z poprzednimi rządami. Starsi przywódcy komunistyczni zostali zastąpieni przez młodszych przywódców komunistycznych, a więc monopol Partii na władzę i ideologię nie został przełamany. Rewolucja węgierska wydarzyła się podczas kryzysu w Bloku Komunistycznym i była tego kryzysu wyrazem. Rewolucja czechosłowacka wydarzyła się w okresie wychodzenia Bloku z kryzysu i stała się przykładem praktycznego realizowania dalekosiężnej polityki Bloku.

Niektóre aspekty sowieckich reakcji na wydarzenia w Czechosłowacji były trochę zadziwiające. Mimo wymiany krytykujących oświadczeń pomiędzy przywódcami sowieckim i czechosłowackim, kontynuowali oni wymiany własnych wizyt w państwie partnera. Pojawiały się fotografie serdecznie uściśniętych Dubczeka i Breżniewa. Natomiast o rozmowach, które oni bezpośrednio prowadzili, nie wiadomo nic, poza paroma wzmiankami, zainspirowanymi przez same rządy komunistyczne. Na Zachodzie ten dowód dobrych stosunków pomiędzy przywódcami ZSRR i Czechosłowacji był albo lekceważony, albo interpretowany jako gesty i starania podjęte dla ukrycia całej powagi podziałów między nimi. Tymczasem zrewidowana interpretacja „spokojnej rewolucji”, oparta o wnikliwą, „nową metodologię”, sugeruje, że te spotkania służyły konsultacjom oraz koordynowaniu dalszych działań, które powinna podejmować każda ze stron.

Posunięcia wojsk Układu Warszawskiego na granicy polsko-czechosłowackiej, niewątpliwie mające na celu przypomnienie o wydarzeniach na Węgrzech w 1956 roku, były zbyt widowiskowe, by je traktować poważnie. Wkroczenie tych wojsk do Czechosłowacji, zgodnie z nowym sposobem analizowania, stanowiło uzgodniony środek pomocy ze strony Bloku dla rządu tego kraju, jak to zresztą utrzymywała wówczas czechosłowacka partia.¹¹ Było też dobrą okazją, by przeciwzyć i wypróbować wojska z krajów Blo-

ku, wysłane w „karnej” ekspedycji do innego komunistycznego kraju, aby ustabilizować jego rządy. Istotne znaczenie ma fakt, że w interwencji w Czechosłowacji uczestniczyły wojska z krajów, które w przeszłości były najbardziej nieposłuszne (Polska, Węgry, NRD). Ale nadrzędnym celem tej interwencji była pouczająca lekcja, z której wnioski miała wyciągnąć cała Europa Wschodnia i świat komunistyczny, że Stany Zjednoczone i NATO pozostały bierne i bezsilne wobec takiej akcji militarnej, i że każda opozycja wewnętrzna czy to w Czechosłowacji czy w jakimkolwiek innym kraju komunistycznym zostanie zmiążdżona.

Wnioski

Podsumowując fakty wynikające z powyższych analiz: że przywódcy czechosłowaccy brali czynny udział w latach 1958 – 1960 w kształtowaniu nowej, dalekosiężnej polityki Bloku Sowieckiego, że ich służby wywiadu i bezpieczeństwa miały udział w planowaniu, przygotowywaniu i realizowaniu operacji dezinformacji politycznej, że gospodarcze reformy Szika i innych były planowane za czasów rządu Novotnego, począwszy od 1963 roku, że pisarze czechosłowaccy domagający się „demokratyzacji” nie działali spontanicznie lecz wypełniali swoją partyjną rolę w uzgodnieniu z pionem ideologicznym Partii pod przewodnictwem Hendrycha, że tak zwana walka między „postępowcami” i „konserwatystami” była rozgrywana odpowiednio przez Dubczeka i Novotnego, że proces „demokratyzacji” obfitował w dziwne anomalie – dochodzimy do nieodpartego wniosku, że ta „spokojna rewolucja” była kontrolowaną operacją, zaplanowaną i przeprowadzoną przez sam aparat partyjny, przy wykorzystaniu manipulacji socjotechnicznych z niedawnego eksperymentu sowieckiego, związanego z przygotowaniem fałszywego ruchu opozycyjnego. Oczywiście, nie można zaprzeczać, że pewne reformy

polityczne i gospodarcze zostały przeprowadzone w 1968 roku, lecz byłoby błędem uznawać je za spontaniczne czy głębokie i demokratyczne, jak przedstawiano to w wizerunku stworzonym przez komunistów. Były to jedynie wykalkulowane dostosowania, wykonane z inicjatywy i pod pełną kontrolą Partii, która przecież „miała w ręku władzę wykonawczą”.¹² Goldstuecker, jedna z czołowych figur w „demokratyzacji” na chłodno przedstawił to Michelowi Salomonowi: „*Próbowaliśmy rozwinąć skuteczną kontrolę władzy od wewnątrz naszego własnego systemu*”.¹³

„Spokojna rewolucja” była skuteczną demonstracją nowej, kreatywnej roli Partii, stosującej techniki skoordynowanych akcji politycznych i dezinformacji, a działającej poprzez swoich ekonomistów, historyków, pisarzy, rehabilitowanych członków i rzekomych „postępowców”. Absolutnie nie przypominała spontanicznej *Rewolucji Węgierskiej*. Wyrażała kolejny etap z operacyjnego zasięgu kontrolowanej dezinformacji, rozprzestrzenianej poprzez Blok Sowiecki, powszechnej dezinformacji, która służyła strategicznym celom dalekosiężnej polityki. Zawierała też kilka czysto lokalnych, czechosłowackich elementów. Wśród nich było ujawnienie historii Jana Masaryka (ta cała historia nie została jeszcze opowiedziana), zezwolenie na funkcjonowanie partii niekomunistycznych (skutecznie kontrolowanych przez reżim), oraz rzekome „usunięcie” Novotnego (bardziej prawdopodobne jest, że odszedł na emeryturę z powodu wieku i zdrowia, podobnie jak było to w przypadku Chruszczowa).

Komunistyczne straty i zyski z „demokratyzacji”

Niewątpliwie rząd sowiecki oraz Obóz jako całość, stracili na prestiżu z powodu tak zwanej interwencji w Czechosłowacji. Jednak natychmiastowe i przyszłe korzyści, gdy idzie o cele dalekosiężnej polityki i strategii, zdecydowanie przeważały straty.

Przed rokiem 1968 istniały w Czechosłowacji bardzo ostre problemy, które wymagały rozwiązania. Partia komunistyczna, rząd i jego instytucje były niepopularne i uważane powszechnie za skompromitowane; przywództwo Partii zdawało sobie sprawę z potrzeby zmian; niezadowolenie utrzymywało się wśród intelektualistów i prześladowanych dawniej członków Partii; panowała niechęć Słowaków do czeskiej dominacji; piętno winy i odpowiedzialności za zniwiedzenie demokracji w lutym 1948, wciąż było przyklejone do komunistów w Zachodniej Europie, co znacznie utrudniało im współpracę wyborczą z liberałami i socjalistami.

Z pomocą i wsparciem przywódców innych rządów z Bloku Sowieckiego, przywódcy Czechosłowacji przeprowadzili system komunistycznych rozwiązań tych problemów, poprzez wykalkulowaną i kontrolowaną „demokratyzację”. Odnieśli sukces w postaci ożywienia Partii, rządu i jego instytucji, oraz wykreowania im nowego, bardziej demokratycznego wizerunku. Rozwiązali problem sukcesji bez konwulsji czy walk o władzę. Zobowiązali młodszych przywódców Partii do kontynuowania dalekosiężnej polityki i wzmocnienia strategicznej koordynacji decyzji i działań w ramach Układu Warszawskiego.¹⁴ Podczas „spokojnej rewolucji” zademonstrowali dalekowzroczne podejście do selekcji i szkolenia przyszłych przywódców oraz rotacji kandydatów, w celu utworzenia ogromnej bazy doświadczonych kadr. Rozwinęli własną, czechosłowacką wersję dezinformacji, odnośnie destalinizacji i walki o władzę, na podobieństwo zastosowanych częściowo wcześniej przez partie sowiecką, chińską i jugosłowiańską. Odnieśli sukces w zmyleniu i zneutralizowaniu, w znacznym stopniu, wewnętrznej i zewnętrznej opozycji antyreżimowej.¹⁵ Zneutralizowali niezadowolenie wśród intelektualistów, wplątując ich do współpracy w realizowaniu ideowych zadań partii. Podobnie zneutralizowali niechętną postawę tych człon-

ków Partii, którzy byli więzieni i prześladowani w latach stalinizmu, poprzez ich rehabilitację i wyznaczenie im kierowniczych stanowisk. Niezadowolenie wśród Słowaków zmniejszono, promując Słowaków (Dubczek i Husak) jako przywódców czechosłowackiej Partii oraz zwiększając inwestycje gospodarcze w Słowacji.

W skrócie, komunistyczni przywódcy Czechosłowacji odnieśli w 1968 roku sukces w nadrzędnej sprawie zachowania władzy, a w rzeczywistości nawet wzmocnienia jej, oraz w skuteczności rządu, przy całkowitym odnowieniu własnego wizerunku. W kraju i za granicą Dubczek został utożsamiony z nowym „socjalizmem z ludzką twarzą” i stał się uznany jako symbol tegoż, a taka wersja socjalizmu była już do przyjęcia przez zachodnich liberałów i socjaldemokratów.

Konsekwencje „demokratyzacji” dla Zachodu

Komunistyczni przywódcy i stratedzy sowieccy, czechosłowaccy i innych krajów zdobyli bezcenne doświadczenie oraz wgląd w mechanizm zachodnich reakcji na „demokratyzację” w Czechosłowacji. Rząd Dubczeka, chociaż był komunistyczny, szybko zdobył i ugruntował na Zachodzie swój całkowicie nowy wizerunek. Był bowiem postrzegany nie jako totalitarny reżim, splamiony piętnem lutego 1948 i zasługujący z tego powodu na pogardę i odrzucenie, lecz jako zwiastun nowej ery „socjalizmu z ludzką twarzą”, a więc zasługujący na pomoc i wspieranie przez wszystkie opcje polityczne. Taka marka komunizmu Dubczeka pozbawiła zarówno konserwatystów jak i umiarkowaną lewicę argumentu, że zdobycie władzy przez partie komunistyczne w Europie Zachodniej czy gdziekolwiek indziej, prowadziłyby automatycznie do zaniku demokracji, tak jak stało się to w Czechosłowacji w roku 1948. Równocześnie dostarczono zachodnioeu-

ropejskim partiom komunistycznym niezwykle potężną broń propagandową oraz nową bazę dla ustanowienia, wraz z partiami socjalistycznymi, zjednoczonego frontu wspólnej opozycji przeciwko kapitalizmowi i konserwatyzmowi. Należy pamiętać w tym kontekście, że międzynarodowy organ partii komunistycznych *The World Marxist Review – Problems of Peace and Socialism*, ma swoją siedzibę w czeskosłowackiej stolicy [pisane w 1984 r.] i tam też jest wydawany.

Odejście Dubczeka w szybkim czasie było porażką dla zachodnioeuropejskich partii komunistycznych; za rządów Husaka wahało dziejów zdawało się przechylać na wsteczną stronę, ku tradycyjnemu, a nawet ortodoksyjnemu komunizmowi. Przykład rządów Dubczeka ożywił wielkie nadzieje i oczekiwania, że dokona się polityczna ewolucja w Europie Wschodniej i w Związku Sowieckim, z której wyłoni się nowa odmiana komunizmu. Faktycznie, po tym skutecznym doświadczeniu można z ufnością oczekiwać, że eksperyment zostanie powtórzony zarówno w Czechosłowacji (z Dubczekiem lub bez niego), jak i na szerszą skalę, w końcowej fazie realizacji dalekosiężnej polityki Bloku. Przyszłe „praskie wiosny” mogłyby przynieść zwycięstwo w wyborach dla jednej lub więcej zachodnioeuropejskich partii komunistycznych. Przy założeniu, że partie te dostosują się do „dubczekowskiej” wersji komunizmu, istnieje rzeczywiste niebezpieczeństwo, że nurty socjalistyczny, umiarkowany i konserwatywny, nie zdając sobie sprawy z prawdziwej natury i strategicznych powiązań komunizmu Dubczeka, zaakceptują jego zasady ze wszystkimi towarzyszącymi niebezpieczeństwami i konsekwencjami politycznymi.

Warto, by Zachód przeanalizował scenariusz i techniki czeskosłowackiego eksperymentu z roku 1968, by nie mogło dojść do wprowadzenia go ponownie. Ten scenariusz, istotnie, mógłby być powtórzony w różnych krajach, chociaż z miejscowymi

odmianami. Główne jego elementy zostały zawarte w punktach poniżej:

- nawrót do destalinizacji, wraz z publikowaniem za granicą wspomnień byłych partyjnych i innych więźniów politycznych;
- następnie publikacja tych wspomnień w kraju rodzinnym, eksponująca od nowa rewelacje na temat starego reżimu, szczególnie za pośrednictwem „literatury więziennej”;
- rehabilitacja byłych przywódców partyjnych;
- relacje dotyczące zakulisowej walki o władzę w przywództwie Partii, oraz pojawienie się „postępowych” i „liberalnych” przywódców;
- kongres pisarzy, na którym podnoszone są postulaty o większej wolności i zniesieniu cenzury;
- produkcja kontrowersyjnych programów telewizyjnych, filmów i powieści;
- nacisk na „legalizm socjalistyczny” i „demokrację socjalistyczną”; nacisk bardziej na federacjonizm niż centralizm (w odniesieniu do Słowacji);
- ekspansja wolności handlowej i wzrastająca rola rad gospodarczych i robotniczych oraz związków zawodowych;
- zniesienie (lub ograniczenie) cenzury w prasie, radiu i telewizji, więcej swobody dla działalności kulturalnej i artystycznej
- powstawanie kontrolowanych partii niekomunistycznych, oraz klubów politycznych i organizacji, takich jak *Club 231*;
- spotkania byłych więźniów politycznych;
- przyjęcie nowego prawa o rehabilitacji;
- kontrolowane demonstracje studenckie;
- tajne spotkania Komitetu Centralnego i wybór nowych „postępowych” przywódców.

Cele „spokojnej rewolucji”

Zainscenizowanie „spokojnej rewolucji” i jej odwrócenie na korzyść komunistów służyło różnorodnym i szerokim celom strategicznym oraz taktycznym Bloku. Mogą być one podsumowane w następujący sposób:

- stworzyć nowy, demokratyczny wizerunek partii, jej instytucji i przywódców, podnosząc w ten sposób ich wpływ, prestiż i społeczną popularność;
- ożywić Partię, reżim i instytucje takie jak *Front Narodowy*, związki zawodowe, parlament i prasę, oraz uczynić z nich skuteczne organa władzy i kontroli w życiu politycznym i gospodarczym kraju;
- uniknąć autentycznego kryzysu i powstania ludowego, wyprzedzająco prowokując sztuczny, kontrolowany kryzys poprzez skoordynowane działania Partii, służb bezpieczeństwa, intelektualistów, związków zawodowych i innych organizacji masowych;
- nie dopuścić, by kontrolowany kryzys stał się niekontrolowanym, poprzez wprowadzenie wojsk Układu Warszawskiego do Czechosłowacji, co było posunięciem wcześniej zaplanowanym i uzgodnionym z przywódcami Czechosłowacji;
- zademonstrować bezużyteczność opozycji i bezsilność NATO i Stanów Zjednoczonych wobec tej interwencji;
- sprowokować rzeczywistą krajową i zagraniczną opozycję do ujawnienia się, co umożliwi później całkowite zlikwidowanie jej, bądź zneutralizowanie (równie dobrze przysłużyło się reżimowi chwilowe otwarcie granic, gdyż pozbyto się w ten sposób pewnej liczby prawdziwych antykomunistów);
- przeciwżyć użycie wojsk Układu Warszawskiego w akcji „stabilizowania” jednego z członków tego Układu, na wypadek, gdyby wynikła potrzeba użycia wojsk w innym „niezależnym”

państwie komunistycznym, jak Rumunia, Albania, Jugosławia czy inne;

- zapewnić bezpieczną i łagodną sukcesję od starszego do młodszego pokolenia przywódców komunistycznych;
- zapewnić niezachwiane identyfikowanie się młodszych przywódców z celami Partii, z jej doktryną, oraz ich całkowite osobiste zaangażowanie w dzieło realizowania dalekosiężnej polityki, zainicjowanej przez starsze pokolenie;
- użyć młodszych przywódców doświadczenia w przeprowadzaniu kontrolowanych wydarzeń politycznych;
- sprawić, by wzrastał ich prestiż w kraju i za granicą, jako niezależnych, narodowych przywódców demokratycznych;
- wznieść pomost nad przepaścią oddzielającą pokolenie starszych od młodzieży i odwoływać się do narodowych sentymentów, szczególnie młodego pokolenia;
- wspierać i poszerzać strategiczną dezinformację Bloku co do politycznej ewolucji, upadku ideologii, pojawienia się nowych odmian komunizmu, oraz rozpadu bloku na niezależne, narodowe reżimy;
- dać okazję rządowi Rumunii i Jugosławii do zademonstrowania ich niezależności poprzez krytykowanie okupacji Czechosłowacji;
- postąpić podobnie wobec niektórych zachodnioeuropejskich partii komunistycznych;
- umożliwić tym partiom zdobycie większego elektoratu, poprzez ich identyfikowanie się z „*socjalizmem z ludzką twarzą*”;
- sprawić, by wzrosły nastroje przeciwne soюзom wojskowym w Europie;
- zwiększyć nacisk na Zachód poprzez głośne domaganie się zwołania konferencji w sprawach bezpieczeństwa w Europie, oraz wykorzystywać te konferencje dla celów komunistycznych;

- znych, doprowadzić do rozwiązania europejskich sojuszy militarnych, utworzyć neutralną, socjalistyczną Europę i spowodować wycofanie z niej wojsk Stanów Zjednoczonych;
- stworzyć podstawy do przyszłej kompromitacji zachodnich mężów stanu (zwłaszcza konserwatystów) oraz zachodnich służb dyplomatycznych i wywiadowczych, zwodząc ich „demokratyzacją” i dezawuuując ich opinie i prognozy przez niespodziewaną inwazję na Czechosłowację;
  - przećwiczyć praktycznie i zdobyć doświadczenie przed przyszłym wprowadzaniem „demokratyzacji” w Czechosłowacji, Związku Sowieckim czy gdziekolwiek w Europie Wschodniej, podczas końcowej fazy realizowania dalekosiężnej polityki Bloku.

Przypisy do Rozdziału 19

¹ Przywódcy sowieccy przyczynili się do wylansowania tej analogii. Na przykład, gdy latem 1968 r. Kosygin odbywał wizytę w Szwecji, trzy razy popełnił przejęzyczenie, myląc Czechosłowację z Węgarami.

² *Encyklopedia*, (GSE), 1962, str. 458.

³ *Encyklopedia*, (GSE), 1962, str. 16.

⁴ *Encyklopedia*, (GSE), 1963, str. 18.

⁵ Michel Salomon, *Prague Notebook: The Strangled Revolution* (Notatnik Praski: Zduszona rewolucja), Boston, Little, Brown & Co., 1071, strona 30. M. Salomon jednakże błędnie zinterpretował ten dowód, przypisując propozycje Chruszczowa nie do dalekosiężnej polityki bloku, a do przykładu dotyczącego zespołu ekspertów prezydenta Kennedy'ego.

⁶ Tamże, str. 30, nota 1. Salomon przeoczył znaczenie bliskich stosunków pomiędzy Barakiem i Szikiem.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże, strony 101-110.

⁹ Tamże, str. 69.

¹⁰ Tamże, str. 229.

¹¹ Zobacz następujący fragment listu, skierowanego od Komunistycznej Partii Czechosłowacji do pięciu potęg Układu Warszawskiego, z dnia 20 lipca 1968, [cytowany za: M. Salomon], *Prague Notebook*, str. 121: *„Manewry sił zbrojnych Układu Warszawskiego na terytorium Czechosłowacji stanowią konkretny dowód naszego wiernego wypełniania sojuszniczych zobowiązań. W celu zapewnienia sukcesu tych manewrów, podjęliśmy z naszej strony wszystkie niezbędne kroki. Nasz naród, jak również członkowie naszej armii, powitali na naszym terytorium armię sowiecką i armie sprzymierzone, w przyjazny sposób. Najwyżsi przywódcy partii oraz rząd, poprzez swoją obecność, dali świadectwo wielkiego znaczenia, przywiązywanego do tych manewrów, oraz zainteresowania nimi. Zamieszanie i pewne wątpliwości, wyrażane przez naszą opinię publiczną, pojawiały się tylko po ponawianych zmianach daty odwrotu z Czechosłowacji armii sprzymierzonych, po zakończeniu manewrów”*.

¹² M. Salomon, *Prague Notebook*, op. cit., str. 120-121. Zobacz następny fragment listu partii czechosłowackiej z dnia 20 lipca 1968 r.: *„Nigdy nie zaakceptujemy tego, by nasze historyczne osiągnięcia socjalizmu i bezpieczeństwo narodów naszego kraju mogło być zagrożone, albo że imperializm w sposób pokojowy, bądź też poprzez przemoc rozbiłby system socjalistyczny i przesunął równowagę sił w Europie na swoją korzyść. Zasadniczą treścią naszej ewolucji po styczniu jest właśnie ta tendencja do wzrostu wewnętrznej siły i stabilności rządów socjalistycznych, jak również naszych stosunków sojuszniczych”*.

¹³ Michel Salomon, *Prague Notebook*, op. cit., str. 243.

¹⁴ Michel Salomon, *Prague Notebook*, op. cit., str. 118-119, List partii czechosłowackiej z dnia 20 lipca 1968 r., [cytat:] *„Nasz sojusz i nasza przyjaźń z ZSRR i z innymi krajami socjalistycznymi są głęboko zakorzenione w rządach socjalnych, w tradycjach i w doświadczeniach historycznych naszych narodów, w ich interesach, w ich uczuciach i w ich myślach. (...)”*

NOWE KLAMSTWA W MIEJSCE STARYCH

Zachowujemy się w taki sposób, że przyjazne stosunki z naszymi sojusznikami, z krajami światowej wspólnoty socjalistycznej, pogłębią się na bazie wzajemnego poszanowania, suwerenności i równości praw, oraz międzynarodowej solidarności. W tym sensie przyczyniamy się coraz bardziej do wspólnych działań RWPG, oraz Układu Warszawskiego.

¹⁵ Utrzymując, że ta „demokratyzacja” była w całości kontrolowanym procesem, jednak można założyć, że w Czechosłowacji istnieli prawdziwie antyreżimowe indywidualne osoby i to zarówno w kraju, jak i za granicą, którzy nie zdając sobie sprawy z prawdziwego charakteru przemian „demokratyzacji” ani czemu one służą, działali zupełnie zdecydowanie i niezależnie podczas ostatnich miesięcy kryzysu, przez co ujawniali się reżimowi, jako elementy kontrrewolucyjne. Niewątpliwie też zostali jako tacy zarejestrowani [przez służby bezpieczeństwa].